

Oms Erfdeel (1972), nr. 1, 3. 128-131

[De Vin 1972]

Vin, Daniël de: 'Het Nederlands in Berlijn.' In: *Oms erfdeel*, jg. 15, nr. 1, 1972, p. 128-131.

Het Nederlands in Berlijn.

Er heerst in Duitsland tegen onze taal vaak nog een dubbel vooroordeel: het Nederlands wordt als een Duits dialect beschouwd, of liever: het „Hollands“ en het „Vlaams“ worden zo opgevat. Hoewel men dit niet direkt verwacht, het Nederlands heeft in Berlijn een lange traditie. Reeds vóór de Eerste-Wereldoorlog werd aan de Berlijnse Friedrich - Wilhelms - Universität een lectoraat Nederlands opgericht. Als eerste lector was er de Vlaming Josef van de Weijer werkzaam (1910-1912). Hij werd opgevolgd door Herman Wirth (1912-1916). Daarna was de post drie jaar vakant tot een andere Vlaming, Michaël van de Kerckhove, de taak voortzette.

M.A. van de Kerckhove, op zes november 1888 te Izegem geboren, had aan de Leuvense universiteit Germaanse filologie gestudeerd en was er in 1913 gepromoveerd. In 1923 verscheen van hem te Leipzig een *Lehrbuch der niederländische Sprache*. Van 1925 af was Dr. van de Kerckhove in Berlijn tevens als leraar moderne talen werkzaam. In die functie gaf hij heel wat schoolboekjes uit. Op 15 december 1947 werd hij aan de Friedrich-Wilhelms-Universität tot „Honorarprofessor“ benoemd. Van april 1949 af wordt hij als zodanig in het tweede „Vorlesungsverzeichnis“ van de Freie Universität Berlin vermeld.

Bijna twintig jaar lang heeft Professor van de Kerckhove in zijn kolleges aldaar belangstelling voor het Nederlands gewekt. Aan de hand van de lesroosters is het mogelijk een overzicht van zijn activiteiten te krijgen. Elk semester doceerde hij Nederlands voor beginners en voor gevorderden; bovendien gaf hij een

vrijwel volledig overzicht van de Nederlandse literatuur, van de middeleeuwen tot nu. Opvallend is dat hij bijna ieder semester iets nieuws heeft gebracht en maar zelden een kollege heeft herhaald. Hij besteedde aandacht aan het Middelnederlands en het Zuidafrikaans. In 1966 en 1967 was hij zo ver dat hij Duitse studenten (Labrousse, Juling) zijn cursus Nederlands voor beginners liet geven.

In dezelfde periode heeft hij met weinig middelen een behoorlijke bibliotheek opgebouwd. De meeste boeken konden worden aangeschaft door schenkingen van het Belgische Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur en van het Nationaal Fonds voor Letterkunde te Gent, en door subsidies van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Misschien geven de lesroosters wel een wat te rooskleurig beeld van de werkelijkheid. Uit eigen ervaring weet ik immers dat er soms een discrepantie bestaat tussen vraag en aanbod.

Toen ik in oktober 1968 in Berlijn kwam, bestond de erfenis uit slechts drie studenten die in het zomersemester met de cursus bij Mej. Juling waren gestart; zij was naar Utrecht vertrokken om haar studie in Nederland voort te zetten. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat Professor van de Kerckhoves tachtigste verjaardag naderde. Ik herinner mij dat ik op zes november Prof. Dr. H. de Boor, Prof. Dr. H.-M. Heinrichs en Dr. G.-H. Arendt mocht vergezellen om hem bij die feestelijke gelegenheid vanwege het Germaanse Seminarie te feliciteren. Prof. Dr. H.-M. Heinrichs was in oktober 1967 van Giessen naar Berlijn gekomen. Dr. G.-H. Arendt, die tevoren in Aken en Keulen werkzaam was geweest, werd van

dan af in Berlijn met de leiding van de Nederlandse Afdeling belast. Ononderbroken heeft de mogelijkheid bestaan om de Nederlandse literatuur te bestuderen, maar voor zover ik weet, werd daarvan weinig gebruik gemaakt. In het wintersemester 1968-69 bij voorbeeld had Dr. Arendt een literaire oefening voorbereid over *Satirische Tierdichtung: Mittelniederländische, mittelniederdeutsche und mittelhochdeutsche Fuchsepik*. Dit kollege was, voor germanisten bedoeld en een voorafgaande kennis van het Middelnederlands was niet vereist. Nochtans was de belangstelling zeer gering. De vooroordelen en de intolerante houding van bepaalde linkse studenten tegenover de „Oude Afdeling“ van het Germaanse Seminarie zijn daar wel niet vreemd aan.

Sedert het wintersemester 1968-69 is het mijn taak de Nederlandse taal te onderwijzen. Na verloop van vijf semesters kan ik een overzicht geven van het aantal studenten en van hun motieven. Verder wil ik enkele opmerkingen maken over het didactische materiaal dat ik gebruik heb.

Aantal studenten

	Gevorderden	Beginners II	Beginners I (Parallelcursus)
WS 1968-69	—	3	4
ZS 1969	5	3	4
WS 1969-70	—	4	4
ZS 1970	—	7	5
WS 1970-71	10	3	8

De cijfers hebben enkel betrekking op de studenten die regelmatig de lessen hebben gevolgd. Telkens weer bestaat er een grote belangstelling voor de cursus voor beginners, maar het is moeilijker de studenten langer dan

twee semesters in de Nederlandse Afdeling te houden.

De motieven om Nederlands te studeren zijn nogal uiteenlopend. Veralgemeend kan men drie groepen onderscheiden. Een derde van de deelnemers leert Nederlands in verband met de studierichting. Soms zijn dit kunsthistorici, die bij voorbeeld voor hun proefschrift vakliteratuur in het Nederlands willen lezen, maar ook toekomstige journalisten, classici, sociologen, muziketnologen enz. Tot een andere groep behoren germanisten, maar het zijn vaak buitenlanders (Noren, Amerikanen), die soms na een jaar uit Berlijn vertrekken. Blijft er tenslotte nog een groepje studenten die hun vakantie in Nederland willen doorbrengen. Sommigen van hen zijn uit het Duits-Nederlandse grensgebied afkomstig.

De scheiding tussen deze drie groepen is niet zeer streng. Alle studenten stellen belang in de praktische kennis van de taal, zo niet op de eerste, dan toch op de tweede plaats. Naast Noorse en Amerikaanse zijn er ook wel eens Indonesische studenten.

Uit het bovenstaande blijkt de behoefte aan een leerboek Nederlands voor beginners dat ook van praktisch nut is. Met dat van Dr. J.M. Jalink en Dr. M.C. van den Toorn (*Langenscheidts Praktisches Lehrbuch Niederländisch*) heb ik in mijn cursussen voor beginners gedurende twee semesters gewerkt, echter zonder goede ervaringen. De studenten vonden de oefeningen tamelijk droog en weinig praktisch, ondanks de titel. Ik heb dan maar ander materiaal gezocht. In september 1969 heb ik in Leuven, waar cursussen Nederlands voor buitenlanders werden gegeven o.l.v. Prof. J. Florquin, een *Kursus Nederland-*

se Taal voor gebruik in het taalpraktikum leren kennen. Hij werd samengesteld door Mevr. A. Pescher-ter Meer en Mej. Drs. A.M. Fontein van de *Stichting Bijstand Buitenlandse Studenten* te Utrecht en is bedoeld voor buitenlanders die in Nederland willen studeren. Hij bestaat uit 23 lessen, verdeeld over drie delen (een tekstboek, een spreekoefenboek en een hulpboek), en een set geluidsbanden. De tekst waarmee elke les begint, sluit aan op de voorgaande en wordt gevolgd door uitspraken, intonatieoefeningen, een dialoog en schrijf-oefeningen. Er behoren bij iedere les ook spreek-oefeningen om de grammaticale onderwerpen, die in het hulpboek verklaard worden, in te oefenen.

Het grote voordeel van deze cursus voor beginners is dat de teksten er niet zijn om de grammatika, maar omgekeerd. De grammatika is steeds impliciet, maar nooit doel op zich zelf. De auteurs hebben een goede poging gedaan om in dit voor studenten bestemde leerboek de traditionele zinnertes te vermijden. Daardoor vind je er echt fris Nederlands in.

Het maakt natuurlijk wel een verschil of je de cursus in het Nederlands taalgebied gebruikt of daarbuiten. Het Nederlandse milieu valt in den vreemde helaas weg. Daar komt nog bij dat er van intensief onderwijs in de Nederlandse taal in Berlijn geen sprake is. Ik heb voor elke groep slechts twee uur per week en beschik voorsnog over geen taalpraktikum; daarom moet ik de cursus naar eigen goeddunken zo efficiënt mogelijk maken. Ik beschouw het als tijdverlies om bij de spreekoefeningen de banden te gebruiken. Bovendien zou dit op de duur vervelen daar het tempo te

langzaam en de bandopnemer te onpersoonlijk is. Toch zijn de banden nuttig omdat er negen stemmen op voorkomen. Zo wordt reeds in het begin vermeden dat de studenten alleen de stem van hun leraar te horen krijgen.

De teksten en dialogen van elke les worden twee keer gesproken, eerst gewoon en daarna met pauzes. Je kunt de woordenschat vooraf verklaren en bij de lektuur van de tekst de aandacht op de uitspraak vestigen. De dialoog neemt de woordenschat van de tekst opnieuw op en biedt de studenten de mogelijkheid om zelf te spreken. Het is voldoende dat zij eerst eens gehoord hebben hoe het moet. Vertaaloefeningen uit het Nederlands zijn voor Duitstaligen te gemakkelijk, daarom werk je het best in omgekeerde richting. De cursus is trouwens voor studerende uit verschillende taalgebieden geschreven. Het hulpboek gaat van de vreemde talen uit - Engels, Indonesisch, Tsjecho-Slowaaks... (Duits is nog niet klaargekomen) - en bevat bij elke les een vertaling van de tekst en van de dialoog, een woordenlijst en de grammatika.

In Duitsland is alleen de grammatika belangrijk. Ik gebruik het hulpboek Engels en laat grammatikale onderwerpen die voor Duitsers irrelevant zijn eenvoudig weg, maar vul anderzijds de grammatika aan vanuit mijn eigen kennis van het Duits. Je doet voortdurend nieuwe ervaringen op, en zo moeilijk is het helemaal niet om een inzicht in de typisch Duitse fouten tegen het Nederlands te krijgen. En de studenten ontdekken bij hun leeraar de typisch Nederlandse fouten tegen het Duits!

Bij de eerste lessen van de cursus geef ik reeds een overzicht van het fonetische systeem van

de Nederlandse vokalen, konsonanten en diftongen, die ik met een laat inoefenen door middel van een paar gedichten van P. van Ostaïjen.

De Kursus Nederlandse Taal bevat 23 lessen, het Duitse academiejaar (wintersemester en zomersemester) heeft 23 weken. Het is een nadeel dat het één jaar duurt voor de studenten het beginstadium achter de rug hebben, maar een intensievere taalstudie, bij voorbeeld vier uur per week, is voorlopig niet denkbaar. Dit komt omdat het Nederlands in Berlijn geen examenvak is. De studenten komen helemaal vrijwillig, maar kunnen niet meer dan twee uur per week aan het Nederlands besteden.

Op het einde van ieder semester is het telkens weer ontmoedigend om van goede studenten definitief afscheid te moeten nemen; zij gaan aan een andere universiteit studeren, keren eventueel naar hun land terug of worden door hun eigenlijke studievakken volledig in beslag genomen. Om hier iets aan te doen heeft Dr. Arendt, aangevoerd door Prof. Heinrichs, een cyclisch plan ontworpen, dat van het Nederlands aan de Freie Universität Berlin een echt studietoelichting en examenplan moet maken. Intussen kunnen wij er ons alleen maar over verheugen dat studenten de Nederlandse Afdeling langer dan twee semesters trouw blijven. Dit is voor het eerst in het voorbije wintersemester gebeurd. Er rezen nieuwe moeilijkheden: naar mijn weten bestond er geen cursus Nederlands voor gevorderden. De vraag was ook, of het verantwoord was de studenten nog langer met een systematische cursus bezig te houden, gezien het niet intensieve karakter van het onderwijs. Er diende overigens met

de belangstelling van de studenten rekening te worden gehouden. Uiteindelijk is er een experiment tot stand gekomen, waarvan het welslagen mag worden toegeschreven aan de regelmatige aanwezigheid van een tiental studenten, hun actieve medewerking en hun uitdrukkelijke wens om in het zomersemester op dezelfde wijze voort te gaan.

Eind augustus, begin september had ik een paar reportages gemaakt over actuele gebeurtenissen in Nederland, over de damslapers en het bezoek van Soeharto. Ik had radio- en televisie-berichten op band opgenomen. Zo kon ik de studenten levende taal laten horen. Eén van hen vatte telkens de inhoud van een deel van de verslagen samen. Het geheel diende als uitgangspunt voor konversatie en discussie. Mej. C. de Jongh uit Utrecht, die sedert oktober 1970 in de bibliotheek van de Nederlandse Afdeling werkt, hielp hier goed aan mee. De onderwerpen werden vervuld tot Amsterdam en de kabouters, tot de verhouding tussen Nederland en Indonesië en tot het probleem van de slavernij in dit land.

Er stonden drie literaire thema's op het programma: G.K. van het Reve (uitgangspunt was hier een ingekorte opname van de plechtigheid in de Vondel-Kerk te Amsterdam n.a.v. de toekenning van de P.C. Hooft-prijs in 1968), G. Bomans en P. van Ostaïjen.

Van Godfried Bomans hebben wij o.a. een paar bladzijden uit *Denkend aan Vlaanderen* gelezen: ze waren bedoeld als voorbereiding op een ekskursie naar Vlaanderen, die de Nederlandse Afdeling aan onze universiteit van 15 tot 23 december 1970 heeft georganiseerd naar aanleiding van de tentoonstelling van

Middel-Nederlandse handschriften in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Onder de 29 deelnemers bevonden zich een tiental germanisten en vier kunsthistorici. Vanuit Gent, waar de groep logeerde, werden uitstapjes gemaakt naar Brussel, Antwerpen en Brugge. In Gent had Prof. Dr. G. De Smet zijn Seminarie voor Duitse Taalkunde ter beschikking gesteld, zodat daar een gespreksavond over Vlaamse problemen met Gentse studenten kon plaatshebben.

Naast de Brusselse tentoonstelling, waar de heer J. Deschamps de rondleiding op zich nam, hebben de Berlijnse studenten in Antwerpen o.a. een bezoek gebracht aan het Archief en Museum voor het Vlaamse Kultuurleven, waar Ludo Simons hen heeft rondgeleid. De belangstelling van de studenten ging vooral uit naar Paul van Ostaïjen, die in de laatste jaren in Duitsland toch een zekere bekendheid heeft verworven. Op hem had ik trouwens mijn studenten bijzonder attent gemaakt met het oog op een seminarie van Dr. Arendt over Van Ostaïjen in het zomersemester 1971.

Het is mijn bedoeling volgende zomer in de cursus voor gevorderden opnieuw de aandacht te vragen voor enkele aktualiteiten - ik denk aan de volkstelling en aan de verkiezingen in Nederland - m.a.w. voort te gaan met een relevant taalonderwijs, dat onmiskenbaar de nadruk legt op het leren spreken. Verder is mijn keuze gevallen op een informatief artikel over de Nederlandse weekbladen, dat eerder in *Ons Erfdeel* verscheen. Ook het schriftelijke taalgebruik zal niet uit het oog worden verloren: de studenten die het wensen, kunnen over één van de behandelde thema's een opstelletje schrijven

(vorig semester heeft dit iemand over Amsterdam gedaan). Ik denk daarbij nog aan de bruikbaarheid van de kulturhistorische leesstukken over Nederland en België in het leerboek van Jalink en van den Toorn, aan de grammatika daarin als onmisbaar naslagwerk, aan de *Taalprijkes* van A. van Avermaet en F. Fraeters als woordenschat-oefening en aan de *Fabeltjeskrant* van L. Valkenier, voor wie ik een zeer grote bewondering heb, omdat hij er in slaagt de kinderen (en volwassenen) impliciet Nederlands te leren. In de Nederlandse Afdeling van de Vrije Universiteit te Berlijn hebben wij symbolisch de portretten van enkele literaire figuren verwijderd en aan de vrijgekomen haakjes die van de dieren uit Fabeltjesland opgehangen.

Daniël de Vin, Berlijn

Kulturele betrekkingen tussen Indonesië en Nederland.

Sinds 1969 is in Indonesië de belangstelling voor de Nederlandse taal erg groot. Aan een aantal universiteiten wordt het Nederlands onderwezen aan studenten van juridische fakulteiten vooral. Overal in Indonesië bestaan partikuliere cursussen, van redelijke tot slechte, soms gesteund door de Nederlandse Ambassade. De toeloop naar deze cursussen is het laatste halfjaar verbazingwekkend toegenomen. Verbazingwekkend, ondanks het feit dat koningin Juliana in september 1971 Indonesië bezocht. Wat beweegt die duizenden Indonesiërs die de Nederlandse taal willen leren? Het wordt tijd, dat de Nederlandse ambassade in Djakarta hier eens een onderzoek naar doet. De ambassade beschikt sinds kort over een onder-

W.F. Hermans en Rob Nieuwenhuys op de Puntjak, november 1971.

wijsdeskundige. Tot zijn taak behoort leiding te geven aan de cursusleiders, het uitgeven van een boekje met methodische en didactische aanwijzingen, het inventariseren van cursussen en kursisten, het beheren van het talenlaboratorium van de ambassade; tot zijn taak zal ook moeten behoren een onderzoek te verrichten naar de motivatie van de kursisten.

Het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden heeft een vertegenwoordiging in Djakarta, geleid door drs. J. Minderhout. Binnen het raam van het tussen Indonesië en Nederland gesloten Kulturele Verdrag bekostigt het Instituut een serie vertalingen van wetenschappelijke artikelen uit het Nederlands in het Indonesisch. Tot eind 1971 verschenen zes artikelen, het kleinste 20, het grootste 112 bladzijden. Onder leiding van drs. Minderhout werkt een team van Indonesische vertalers aan dit projekt. De artikelen zijn voorna-

melijk van sociologische en antropologische aard. Binnen enkele jaren zullen tientallen artikelen vertaald zijn. Maar het blijft een druppel op een gloeiende plaat. In het Nederlands is nu eenmaal een schat aan kennis van de Archipel verzameld, kennis die ook voor de huidige generatie van betekenis is. Er zou nog veel meer vertaald moeten worden, maar er zijn te weinig gekwame vertalers en er is niet genoeg geld.

De wetenschappelijke samenwerking tussen Indonesië en Nederland breidt zich voortdurend uit. Met de kulturele samenwerking weet men nog niet goed raad. Rob Nieuwenhuys bezocht als lid van de adviescommissie die inhoud moet geven aan het kulturele verdrag, Indonesië. Hij bezocht er veel oude vrienden, sprak met erg veel Indonesische schrijvers, beeldende kunstenaars, musici en dansers, juist met het doel na te gaan of op het gebied van de kunst niet samengewerkt kon worden. Waarom zou een Indonesische filmer geen impressie kunnen maken van de Deltawerken? Waarom zou een Nederlandse filmer geen documentaire kunnen maken van het Indonesisch onderwijs? Het is te hopen dat hij de commissie goede ideeën aan de hand doet.

Het Erasmushuis in Djakarta organiseerde een Rademakersfestival. De regisseur was zelf naar Indonesië gekomen, samen met W.F. Hermans, niet zozeer voor het festival, als wel om te onderzoeken, of het mogelijk zou zijn *De Stille Kracht* van Louis Couperus te verfilmen. In Oost-Java werd een goede lokatie gevonden. Het draalboek heeft Hermans al geschreven; dat wil zeggen dat van Couperus' dialogen goed Nederlands werd gemaakt, aldus de bewerkor. Rademakers